

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.и.н. РУМЕН ТЕОФИЛОВ ИВАНОВ, Секция по антична археология при НАИМ-БАН.

Относно: труда на проф. В. Динчев „Некрополът край квартал Бенковски, София и късноантичните некрополи в днешна България“ за удостоверяването с научната степен „доктор на науките“.

Написаното по-долу е на базата на Протокол № 59-28.03.2023 г. на НС на НАИМ. Спазени са условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАИМ - БАН за провеждане на защита на научната степен „доктор на (историческите) науки за нуждите на САА (вж. Правилник за прилагане на ЗРАСРБ, чл.10, ал. 6,7,8).

Работата се състои от:

Част 1. Текст (590 стр.) и част 2. Приложения (190 страници) или общо към 780 страници. Авторските части са 725 страници, което е в синхрон с нормативните изисквания (Трудът е с приноси от Надежда Атанасова, Борислава Гълъбова и Дочка Аладжова)

Този огромен манускрипт е написан по всички съвременни изисквания, като са използвани комплексни резултати и по този начин позволява на автора да изкаже становища по важни въпроси като степента на съхраняване на местното тракийско и проникващото ново варварско население, взаимодействието на различните културни влияния и ролята на

централната власт в Константинопол при формирането на облика на късноантичното провинциално общество. Направените изводи представляват новост с приносен характер. Тук е налице критичен поглед върху възможностите за изследване на етническата принадлежност на населението от Късната античност по нашите земи.

Авторът е събрал огромно количество материал за некрополите от България. Според мен те трябваше да се разглеждат по провинции. В границите на нашата страна е имало следните административно-военни територии през Късната античност – Moesia Prima, Dacia Ripensis, Moesia Secunda, Scythia, Thracia, Haemimontus, Rhodopa, Dacia Mediterranea.

Всяка от тези провинции и имала или почти е имала свое историческо минало. Изключение прави времето на големите варварски нашествия, в което набезите включват огромни територии. Несъмнено може да се допуснат известни разлики. Едно е ясно – на юг от Дунава и особено на юг от Балкана има и християнизирани население. Това селско население, живеещо в равнинните, полупланински и планински територии, са били очевидно бедни. Интересни данни дават остеологични и стоматологични изследвания. Изводите им са свързани с характеристиките на скелетите, като височината на мъжете, превъзхождаща много тази на жените. При нежния пол продължителността на живота е много по-ниска, най-вероятно заради проблемите с възпроизводството. За разлика от днес, когато у нас мъжете живеят средно 67-68 г., а жените – 76-77 г.

Многократно колегата Вагалински е споменавал, че Венцислав Динчев има втора специалност в СУ философия. Това му дава по-широк кръгзор върху тълкуването на историческите събития. В Алма матер тогава властваха две групи философи. Едните, с по-семпли възможности, бяха въоръжени с официалната марксистко-ленинска идеология, а другите,

без да притежават „силата“ на първите, знаеха езици и превеждаха класиците.

Във финала на първата част на книгата се засяга темата за „Ефектът на махалото“. Той касае именно готите. (впрочем такъв ефект е имало и между българи и славяни). В разговор с проф. Станилов от НАИМ, стигнахме единодушно до извода, че т. нар. готифоби, са още от времето на „кохортата“ на проф. Александър Фол, който навремето е казал, че българите не са подготвени за готите, а проф. Валерия Фол, пред една телевизия заяви, че от няколко намерени готски гроба, някои пишат за „море от готи“. Следва проф. Диляна Ботева и нейните коментари, стигнали чак до конгрес по готология в гр. Мюнхен и предизвикали шумни отзиви за българската наука. После идват доц. Веселина Вачкова, проф. Ваня Лозанова, проф. Светлана Янакиева, д-р Тошо Спиридонов и т.н. Не трябва да забравяме и акад. Васил Николов, който непрекъснато подканваше да се напише книга за готите и накрая гласува срещу моето изследване в Общото събрание, за да даде гласа си (за един сборник, излязъл в Москва, а не книга, както беше условието), написана от една дузина автори от четири института.

Връщам се към годината 1974. В Милано се организира голямата изложба „Il Gothi“. Всички поканени страни присъстват там с доклади, карти, и предмети. България я няма на този висок форум, въпреки получената програма и покана. Така възникна страшен куриоз. Готите се спускат от Готланд (Южна Швеция) - устието на Вистула (р. Висла), оттам през Беларус и Украйна, по посока Румъния и Крим и тогава идва България. Където няма нищо - празно пространство. Италянциите са сложили фиктивни съвременни селища: София, Пловдив и Варна. След това картата продължава на запад – Югославия, Франция, Испания и Португалия.

Чужденци ме питат защо НР България я няма на картата, като там са станали важни за готите събития, а именно:

- Тук, на юг от Дунава, епископ Улфила/Вулфила завършва своето епохално дело, сътворява азбуката, която я ползват над 200 млн. Тук е направена въз основа на глаголицата кирилицата, ползвана от и от други народи. С тези две „нови“ азбуки ние трябва да се гордеем, а не да мълчим.
- Тук е изградена прословутата „Силистренска гробница“. Изрисуваните слуги (и от двата пола) са готски младежи и девойки.
- Flavius Aetius, единствен разгромил в битка „непобедимия Атила“, е син на гот от висше потекло от дн. гр. Силистра.
- Между Букелон (с. Маточина) и Едирне е станала „битката на народите“, в която Рим претърпява голямо крушение от готи и съюзници.
- На изток от столицата Плиска, в град Томис (Констанца) в средата на деветото столетие има готска община, църква и изповедание на готски език.
- В V век в Константинополис възниква голям готски квартал с тяхна църква, а повечето готи са били в императорската гвардия.
- Император Константин Багренородни е имал в канцеларията си екип, който, между другата работа, е водил и статистика какви етноси живеят в границите на Византия. Там се споменават изрично готи. Няма никакви траки, славяни, българи, сармати.
- Според чл. кор. Иван Добрев (българист) и проф. Анна-Мария Тотоманова (славист) готите окончателно изчезват едва в първите години на X в. Тогава владетелят Симеон нарежда на Константин Преславски да преведе „Четири слова срещу арианите“. Кое е наложило този акт? Основната част е била написана в IV в., а сега е

902 г. Това се налага от факта, че в СИ България все още и имало готски общини, които е трябвало да изчезнат за няколко години.

След това остават българи и славяни.

„Накъде отива готското махало? Това е водеща философска тема в творчеството на колегата В. Динчев. Крайната позиция в т.нар. обратно движение на махалото, което може да се определи като германски и по-точно готски апотеоз. По този начин схващам например намерението за „включването на старогерманския, готски елемент, според някои историци, като четвърти фактор във формирането на българската народност“ и съответната „аргументация“. Макар и не така изрично заявена, но близка е позицията и на една наскоро обнародвана „научно-публицистична книга“ за „готите и България“ (Иванов 2019, 6 сл.). Проготското увлечение води в някои случаи до дописване и/или коригиране, т.е. до изопачаване на историческите извори – например чрез твърдението, че „след поредния военен сблъсък с тях (вестготите – бел. В. Д.) през 332 г. около 300 000 вестготи са заселени в Мизия, Тракия и Скития (Северна Добруджа)“ (Елдъров 2003б, 38).“ (285 стр.).

Моята книга умишлено я нарекох публицистична и научна. За да видят младите учени какъв е бил механизъмът при изясняване на готския въпрос. Аз не съм изопачавал никакви исторически извори, ползвал съм ги винаги коректно.

Ще спомена някои интересни за темата обекти:

Край с. Кошарево до Брезник е проучен некропол от 29 гроба. Тук само ще акцентирам на характеристиката на гроб № 1. Този мъж, незнайно как се е отзовал в този район и е бил положен там в гроба с меч. Предполага се, че става дума за гепид или за хун.

Край с. Хан Крум напоследък бяха открити много важни артефакти, свързани с готското присъствие в нашите земи. Под могила № 1 се откри нова базилика №4 с дължина 30 м и с една абсида. След разрушаването и е изградена в северната част октоagonalна/осмоъгълна постройка, напoмняща на готската гробница на Теодерих в Равена/. При проучване на аула на Омуртаг на същото място бе намерен скелет на мъж, по чиято лакетна става се виждат жълто-зелени ивици от сребро с позлата. Такъв атрибут носят висшите командири на вестготите през 376 г. Там, на лакетната става, е имало дебела гривна, направена по същия начин. Това е римски опознавателен гранично-пропусквателен знак.

Пак там, е намерен много интересен стенопис. В substructio на църква № 3, е открита нова църква № 2. Стенописът е с два кръстосани меча. Те са изрисувани върху бял фон и не са атрибути на военни светци. Според проф. Хервиг Волфрам, това са митичните наследствени мечове „Тервинги“, олицетворение на мощта на вестготите, познати още като тервинги. Колегата Анна Хараламбиева е на мнение, че при намерените женски гробове се наблюдават най-малко две генерации фибули.

Хронологически първата е от групата Keilschnitt техника, а другата принадлежи към техниката Kerbschnitt. Те са предавани от поколение на поколение и не са местно производство.

Некрополът, проучван от доц. П. Владкова, в сектор VIII-А западно от porta principalis sinistra (западната порта) не е голям, но дава ценна информация за откритите материали в Нове. Намерени са 121 гроба, но те са били много повече. Доц. Мария Чичикова ги е разрушила, за да може да проучи долен пласт. Този гробищен парцел е най-вероятно готски, но и има положени и други индивиди. Три гроба са с инвентар, който показва, че са на жени-готи. При мъжките погребения няма инвентар, особено военен. Този факт е характерен за готите. Трябва да се упомене и една гривна от тези, които служели за военен белег при форсирането на Дунав.

Некрополът е съществувал кратко време и би трябвало да се свързва с готите на Теодерих Амал. Това, че има отгоре християнска базилика от средата на петото столетие до шестото не означава, че некрополът не съществува. Тези гробове без инвентар, показват едно бедно християнизирано население. Намереният Харонов обол и въглените по дъното на ямата определят една малцинствена общност извън традициите на източните германи. Има и една цикада, която би трябвало да е хунска. Готската златна фибула не е намерена в контекст, но е открита между два гроба. Изследваната стратиграфия и нумизматичен материал показва точно съвпадение на готския некропол с присъствието на Теодорих /книгата на доц. Павлина Владкова е под печат/.

Готите по българските земи ги е имало и тепърва ще се откриват, но едва ли в пределите на тогавашните големи селища, защото местното население - вътре в крепостните стени, е било многолюдно. И накрая – да припомним, че „миналото е непредвидимо“.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ ГЛАСУВАМ „ЗА“ ПРИСЪЖДАНЕ НА НАУЧНАТА СТЕПЕН „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“ НА КОЛЕГАТА ПРОФ. Д-Р ВЕНЦИСЛАВ ДИНЧЕВ.

СОФИЯ 15 ЮНИ 2023 Г.

РУМЕН Т. ИВАНОВ